

Professor Arne Jon Isachsen
Handelshøyskolen BI
20. januar 2003
Høring for Holden-utvalg nummer 2

RAMMEBETINGELSER FOR KONKURRANSEUTSATT NÆRINGSVIRKSOMHET I NORGE

- 1. Hva er problemet?**
- 2. Hva er spesielt for Norge?**
- 3. Hvilke konsekvenser ser vi?**
- 4. Hva kan gjøres?**

1. Hva er problemet?

- **Høy rente**
- **Sterk krone**
- **Høy lønnsvekst**
- **Stort sykefravær**
- **Moderat produktivitsvekst i offentlig sektor**
- **Relativt stor misnøye på mange områder**
- **K-sektor bygges ned kjappere enn ønskelig**

2. Hva er spesielt for Norge?

Oljen, så klart!

NORSKE STAT

Oljeformue: 3.000	Pensjonsforpliktelse
Oljefond: 700	Egenkapital

Oljeformuen skyldes:

Produksjonskostnader:	12 dollar
Pris:	25 dollar

Av denne "superprofitten" (eller oljerenten) på 13 dollar (skissemessig) tar staten vel 80 prosent.

**Tar opp olje og gass: Mer likvid formue
Bedre diversifisert formue**

På aktivasiden: Omdanning av formue – ingen økning

På passivasiden: Kjapp økning i Statens pensjonsforpliktelser (1967 fikk vi Folketrygden, med 40 års opptjeningstid)

Resultat: Synkende egenkapital (for staten)

Kunne tro at synkende EK ville gi dempning i krav og forventninger til staten. Det motsatte synes å være tilfellet. Hvorfor?

Balansen settes ikke slik opp. I Nasjonalregnskaps-sammenheng noteres IKKE:

- **Oljeformuen synker når oljen tappes**
- **Pensjonsforpliktelsene øker**

Det eneste som det settes tall på er Oljefondet, eller Statens petroleumsfond. Det vokser. Da vokser også Egenkapitalen – selv om den altså i realiteten synker.

Ser ut som om staten blir rikere for hver dag, når det motsatte er tilfellet.

”Norge er verdens rikeste land”

Hvor mange ganger i løpet av en uke hører vi, leser vi, eller sier vi dette?

Sigrud Undset: ”.... det er vanskelig å få en folkemasse til å tro på ubehagelige sannheter, men det er platterdings umulig å få den fra å tro på smiger og behagelige løgner.”

Men staten blir mer likvid. Kan det i seg selv ha betydning?

- **Tror at mer penger løser de fleste problemer. Evner ikke å se klart hva som egentlig er problemet.**

Eksempel: Fosen Mek. Verksted. ”Statskassen renner over av penger”. Et juridisk spørsmål gjøres om til et budsjettspm.

- **Økt likviditet og kortere avstand fra det man har til det man ønsker å ha. Penger brenner i lomma. Det gjør ikke olje på havets bunn.**

Sammenfatning: Fra Olje til Oljefond:

- **Formuen blir likvid – vi synes vi må bruke pengene**
- **Regnskapsføringen slik at vi tror staten blir rikere, når det motsatte er tilfellet**

Vår vilje og evne til å skille opptjening fra bruk settes på en hard prøve. Som vi trolig ikke vil bestå.

Alan Gelb, i omfattende studie av hvordan det har gått med oljerike land:

“The main problem is to render long-run saving abroad politically acceptable”

3. Hvilke konsekvenser ser vi?

Valutamarkedet:

Med frie kapitalbevegelser blir valutakursen for en "asset price" å regne, eller en "verdipapirpris". Dvs. at den kan fluktuere kraftig. Og tidvis være meget lite passende for norsk konkurranseevne.

Markedet får det som det vil – selv når det tar feil

Erfaringer gjennom 1999: Mindre rentedifferanse mot utlandet gir sterkere NOK

Erfaringer gjennom fjoråret: Større rentedifferanse mot utlandet gir sterkere NOK

Systemet vi hadde fra 1994 til 2001 synes jeg fungerte bedre:

- Låste forventningene til kursen. Opparbeidet tillit ved at kursen alltid vendte tilbake til utgangsleiet
- Ga stor frihet i rentepolitikken
- Virket koordinerende for finans- og inntektspolitikken:

- **Fikk Arntzen-utvalg når lønnsøkningen ble for stor**
- **Og innstramning i finanspolitikken når veksten her ble for kraftig**

Finanspolitikken:

Ligger an til at finanspolitikken endogeniseres. Det vil si at den må gi etter. Her er bildet:

- **Sterk krone som skaper økende arbeidsløshet**
- **Manglende suksess med prosjektet fornyelse av offentlig sektor. Køene foran offentlige kontorer og offentlige tjenesteprodusenter vokser**
- **Et stadig større Statlig oljefond**
- **Svak regjering – uten flertall i Stortinget**

Hva skjer? Handlingsregelen flakser.

Inntektspolitikken:

- **Lønnsvekst i offentlig sektor solid – staten er jo så rik**
- **Vanskelig med legitimitet for omstilling i offentlig sektor – staten er jo så rik**
- **Sykefraværet kommer ikke ned – må jo kunne ta ut noen fridager – staten er jo så rik**

4. Hva kan gjøres?

Valutapolitikken:

- Som nå
- Gå tilbake til systemet fra 1994-2001
- Ta euroen i bruk
- Seddelfond mot euro, dvs. helt fast kurs

Om man skulle vurdere siste varianten, kan gjøre dette uten at kursen den dagen man beslutter dette, er passende.

$$7,80 = S \cdot \frac{(1+i)}{1+0,04}$$

Ligningen gir samhørende verdier av valutakurs (S) og nominell rente (i) som er forenlig med at markedet har ro for at kursen et år frem i tid er 7,80.

Finanspolitikken:

Det er her grepet må settes:

”A large rent component in national income (les: oljepengene), if not rapidly and widely dispersed across the population, is liable to divert scarce entrepreneurial talent away from commodity production into “rent-seeking” activities Such rent-seeking activities, therefore, can be expected to lower the quality of domestic resource allocation.” (Gelb)

Og – heldigvis – har vi en fin mulighet til ”.... rapidly and widely to disperse the rent component in national income across the population”

Nemlig gjennom fondering av Statens pensjonsforpliktelser.

NORSKE STAT

Oljeformue: 3.000

Pensjonsforpliktelser

Oljefond: 700

Egenkapital

De 700 forsvinner ut av balansen med en gang – fondering av allerede opptjente tilleggpensjoner. Og de 3.000 forsvinne ut av Statens balanse over tid. Med

individuell eierskap til opptjente pensjonsmidler vil den i dag "usynlige posten" (eller deler av den), nemlig Pensjonsforpliktelser, også vandre ut av statens balanse.

Inntektspolitikk:

- **Lønnsvekst i offentlig sektor lettere å holde i tømme – staten er ikke rik**
- **Økt legitimitet for omstilling i offentlig sektor – staten er ikke rik**
- **Sykefraværet kan man kanskje bedre make å få ned – staten er ikke rik**

Vi må se etterspørselsregulering og konkurranseevne i et videre perspektiv enn vanlig. Fordi norsk økonomi er i en spesiell situasjon.

“Easy money is bad for you. It represents short-run gain (Statens oljefond) that will be paid for in immediate distortions (for sterk valuta, høy rente, økende lønnskostnader og problemer med fornyelse av offentlig sektor) and later regrets (norsk økonomi er dårligere stilt om 20-30 år enn den ville ha vært uten oljen).” David Landes i boken The Wealth and Poverty of Nations.